

ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหง จังหวัดปทุมธานี Factors Affecting the Emergence of and Changes in Ra-Hang Market, Pathum Thani

เพ็ญพรรณ วิศิษฐภาณุ และกฤตพร ห้าวเจริญ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของ ตลาดชุมชนริมน้ำ กรณีศึกษา ตลาดระแหง จังหวัดปทุมธานี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงการศึกษาสภาพทั่วไปของตลาดระแหง โดยพิจารณาจาก ปัจจัยต่างๆ เช่น กิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคม ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในอดีตตลาดระแหงเป็นตลาดชุมชนริมน้ำหรือตลาดริมน้ำ ที่มีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการให้บริการ ทางการค้าที่สำคัญของตำบลลาดหลุมแก้ว และละแวกใกล้เคียง ส่งผลให้ตลาดระแหงเกิดการขยายตัวในช่วงเวลาต่อมา แต่เมื่อ เวลาผ่านไปจากการพัฒนาและการขยายตัวของเมือง ทำให้สภาพแวดล้อมและความต้องการของประชาชนเปลี่ยนแปลงตาม ความเจริญที่แพร่ขยายเข้ามา ซึ่งส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง ของการเป็นศูนย์กลางทางการค้าของตลาดที่ถูกลดบทบาทลง รวมถึงปัญหาการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับรูปแบบของอาคาร เรือนแถวไม้ดั้งเดิม ทำให้ปัจจุบันตลาดระแหงแทบจะไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ และความสำคัญที่เคยมีมาแต่อดีต ให้ผู้คนทั่วไปรับรู้ได้ ดังนั้นในการที่จะรักษาตลาดระแหงที่มีอายุเกือบ 100 ปี ให้สามารถคงอยู่ต่อไปได้นั้น จำเป็นที่จะต้อง สร้างความเข้าใจถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหง รวมทั้งทราบถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดและ การเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหงในแต่ละช่วงเวลา เพื่อสร้างความเข้าใจ และนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนรองรับการพัฒนา หรือปรับเปลี่ยนตลาด และเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่จะเข้ามาใช้บริการภายในตลาดระแหงได้อย่างเหมาะสม ผลจากการศึกษาสามารถอธิบายถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเกิด และการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหงได้เป็น 3 ด้าน คือ 1) ปัจจัย ทางด้านกายภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดเมื่อเมืองเกิดการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการพัฒนา โครงข่ายการสัญจรทางบก (ทางถนน) ที่ตัดเข้ามาในพื้นที่ ทำให้สามารถเข้าถึงหรือเดินทางไปยังพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างสะดวก และรวดเร็วมากกว่าการสัญจรทางน้ำ 2) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องของระบบกิจกรรม ที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ ระหว่างระบบกิจกรรม พื้นที่ และเวลา โดยในปัจจุบันเรื่องความหลากหลายของรูปแบบการค้าขายที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ประชาชน มีทางเลือกมากยิ่งขึ้นในการตัดสินใจใช้บริการจากสถานที่ที่มีความสะดวกในการเข้าถึง และมีสินค้าที่หลากหลายมากกว่า และ 3) ปัจจัยทางด้านสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมสมัยใหม่ในการประกอบอาชีพที่เปิดกว้าง ต้องการทำงาน อย่างอิสระโดยไม่ยึดติดกับอาชีพของบรรพบุรุษ อันเป็นผลมาจากการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น และทัศนคติด้านลบของผู้ที่ อาศัยอยู่ในตลาดระแหงที่มีต่ออาคารเรือนแถวไม้เก่าในพื้นที่ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับพื้นที่ ตลาดระแหงดังเช่นในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ปัจจัย การเกิดและการเปลี่ยนแปลง ตลาดระแหง จังหวัดปทุมธานี

Abstract

The aim of this research study was to analyse the various factors that had affected the emergence of Ra-Hang Waterfront Community Market, Pathum Thani Province, and stimulated its changes. Also, the research included the survey of the Market's general state from past to present, taken into consideration the following: selected activities from various periods, the investigations of the Market's physical state, existing different types of economy as well as its unique society. It was found that Ra-Hang was a waterfront community market (or waterfront market) that played an important role of being an economic centre in terms of commerce and services for the Sub-District of Lat Lum Kaeo and the neighbourhood. This later caused Ra-Hang Market to expand; however, as time went by, Ra-Hang Market's role as the centre for economy, commerce and services, became less active. This is because the city area and new development had expanded themselves into village areas. Therefore, needs and wants of those who lived near the Market were changed; so was the general state of the Market. New development did not go hand in glove the architecture of the past which was usually featured in terrace wooden houses. Ra-Hang Market at present can rarely reflect its 100-year glories of the past to its visitors or dwellers. In order for the Market to stand the test of time, we need to understand how the Market has developed and changed. We also need to understand the roots of the problems and factors that affected Market changes in different periods. With this knowledge and understanding, we can devise a method that will help improve the Market facilities so that the Market can appropriately serve its customers and buyers. The results of this research show three possible factors as follows:

1) The Physical Factor: This is probably the most important visible factor once a city begins its development. Its transportation network (roads) covers most area making most destinations to be reached comfortably and fast in comparison to waterways of the bygone days. **2) The Economic Factor:** The system of activities is usually associated with space and time. Nowadays goods and services are presented to buyers through a more challenging technique, and people do have more options. They decide what to buy and where to buy it. Usually they will select a place that is comfortably reached by land transport and offers a variety of choices. **3) The Social Factor:** Cultures, beliefs, and new sets of modern values keep pouring in. More careers are opening up, which can lead young people to jobs that are totally different from their forefathers'. Dwellers in the neighbourhood of Ra-Hang Market have been well educated; as a result, they usually have a negative attitude towards their own dwelling, which is usually an old terrace wooden house. All these, together, affect the change of Ra-Hang Market that can be seen nowadays.

Keywords: Factors Emergence and changes Ra-Hang Market Pathum Thani Province

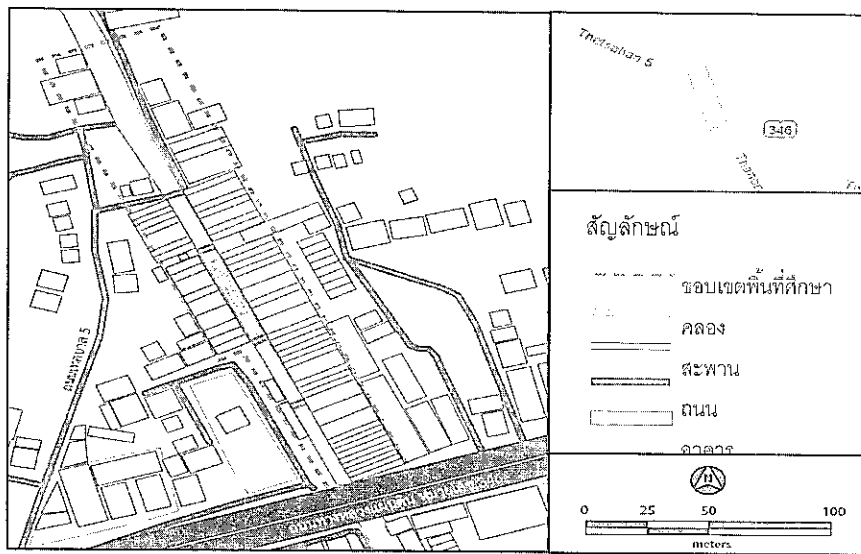
1. บทนำ

ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย มีการดำรงอยู่กับสภาพแวดล้อมอย่างถ้อยถ้อยอาศัย ทั้งการดำรงชีวิตของสังคมเกษตรกรรมและความผูกพันของคนไทยกับสายน้ำเสมอมา จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมน้ำหรือเกิดเป็นชุมชนริมน้ำขึ้น ซึ่งการเกิดขึ้นของชุมชนริมน้ำยังส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของกิจกรรมการค้าประเภทต่างๆ ในรูปแบบของ “ตลาดชุมชนริมน้ำ” หรือ “ตลาดริมน้ำ” ที่ให้บริการสำหรับคนในพื้นที่และละแวกใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการอาศัยประโยชน์จากแม่น้ำลำคลองในการสัญจรและการเชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ เข้าด้วยกัน ยังผลให้การเข้าถึงพื้นที่ตลาดชุมชนริมน้ำเกิดความสะดวกรวดเร็ว และเกิดการขยายตัวในช่วงเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันบทบาทของแม่น้ำลำคลอง หนอง บึง และแหล่งน้ำต่างๆ ได้ลดความสำคัญลง ชุมชนริมน้ำได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมือง ถนนเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น การเดินทางสัญจรทางน้ำลดลง การอุปโภคบริโภคน้ำจากระบบประปาช่วยอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพทางการเกษตรเริ่มหลงเหลือน้อยลง รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับทางน้ำลดความสำคัญลง วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ริมน้ำเริ่มเปลี่ยนแปลง ซึ่งจากการพัฒนาเมืองอย่างไร้ทิศทางโดยไม่ได้นำถึงประวัติศาสตร์และภูมิหลังของแม่น้ำลำคลองในอดีต ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดชุมชนริมน้ำเป็นอย่างมาก โดยในปัจจุบันตลาดชุมชนริมน้ำบางส่วนได้สูญหายหรือเลิกให้บริการไป และมีจำนวนมากที่เกิดความชบเซา เนื่องจากการซื้อขายสินค้าในตลาดที่เกาะตัวอยู่ตามบริเวณริมน้ำลดบทบาทลง และภายในตลาดบางส่วนได้มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ ทั้งรูปแบบอาคารสถาปัตยกรรม และประเภทสินค้า จนแทบไม่หลงเหลือเอกลักษณ์ของความเป็นตลาดชุมชนริมน้ำดั้งเดิมไว้ ดังเช่น “ตลาดระแหง” ซึ่งเป็นตลาดชุมชนริมน้ำแห่งหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเมืองดังกล่าวด้วยเช่นเดียวกัน

ตลาดระแหง เป็นตลาดชุมชนริมน้ำที่ตั้งอยู่ในจังหวัดปทุมธานี ปัจจุบันมีอายุเกือบร้อยปี มีลักษณะเป็นอาคารห้องแถวไม้ที่สร้างยาวต่อเนื่องกันขนานอยู่สองฟากของคลองระแหง (รูปที่ 1) จากการศึกษาพบว่า ในอดีตตลาดระแหงเคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่มีความรุ่งเรือง ซึ่งไม่เพียงแต่ให้บริการผู้คนภายในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังสามารถให้บริการพื้นที่โดยรอบที่ไกลออกไป ประกอบกับจากการที่ในบริเวณใกล้เคียงเป็นจุดสิ้นสุดของเส้นทางรถไฟ สายกรุงเทพฯ-บางบัวทอง-ลาดหลุมแก้ว การเข้าถึงพื้นที่ตลาดระแหงจึงสามารถทำได้สะดวกด้วยการสัญจรทางน้ำและทางบก (รถไฟ) แต่ภายหลังเมื่อเกิดการพัฒนาโครงข่ายสัญจรทางบก (ถนน) โดยเฉพาะจากการตัดถนนผ่านบริเวณหน้าอำเภอลาดหลุมแก้ว ส่งผลให้โครงข่ายการสัญจรทางน้ำเริ่มลดความสำคัญ ประกอบกับการเลิกให้บริการของเส้นทางรถไฟ สายกรุงเทพฯ-บางบัวทอง-ลาดหลุมแก้ว ด้วยเหตุนี้ตลาดระแหงที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้าสินค้าที่อาศัยประโยชน์จากโครงข่ายการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก จึงถูกลดบทบาทความสำคัญลง และมีสภาพที่ชบเซาลงเรื่อยมาดังเช่นที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ตลาดระแหงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยน เพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการในปัจจุบัน ซึ่งแม้ว่าตลาดระแหงจะได้รับการพัฒนาลักษณะทางกายภาพของอาคารบางส่วน แต่ก็เป็นการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับรูปแบบของอาคารเรือนแถวไม้ดั้งเดิม ส่งผลให้ปัจจุบันตลาดระแหงแทบจะไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และความสำคัญที่มีมาแต่อดีตได้ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงนำมาสู่การศึกษาในครั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหง รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคน กิจกรรม และพื้นที่ของตลาดระแหง ตลอดจนวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหงในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยสร้างความเข้าใจและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปสู่การวางแผนรองรับการพัฒนาที่อาจเกิดขึ้นกับตลาดระแหงในอนาคตต่อไป

รูปที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
ที่มา: เทศบาลตำบลระแหงจังหวัดปทุมธานี และปรับปรุงโดยผู้วิจัย

2. วิธีการวิจัย เครื่องมือการวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในลักษณะของการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ที่เน้นการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร การสำรวจ และการสัมภาษณ์เป็นหลัก ซึ่งลักษณะสำคัญของงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหง โดยวิธีการที่จะได้มาของปัจจัยต่างๆ จำเป็นต้องทำการศึกษาพัฒนาการและสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ทั้งทางด้านกายภาพ ได้แก่ รูปแบบอาคาร การเข้าถึงพื้นที่ เป็นต้น ทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของระบบกิจกรรมการค้า โดยเฉพาะในเรื่องของพื้นที่และเวลา และทางด้านสังคม ได้แก่ วัฒนธรรม ความเชื่อ รูปแบบความสัมพันธ์ของผู้คน และค่านิยมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นภายในตลาด เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหง ทั้งนี้การได้มาซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจะแบ่งออกเป็น 2 แหล่ง คือ 1) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เกี่ยวข้องกับเอกสารและงานวิจัยต่างๆ เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่มีความสอดคล้องกับรูปแบบวิธีการในการศึกษา ประกอบกับการศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษาผ่านทางแผนที่ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน กิจกรรมและพื้นที่ของตลาดระแหงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นำเสนอในรูปแบบของตารางและการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา เชื่อมโยงความสัมพันธ์พร้อมให้เหตุผลประกอบ และ 2) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ คือ การวิเคราะห์พื้นที่หรือลักษณะทางกายภาพที่มีผลต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหงในแต่ละช่วงเวลา โดยจะเป็นข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์ภายหลังจากการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิแล้วเสร็จ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

ทั้งนี้การได้มาซึ่งข้อมูลปฐมภูมิจะอาศัยวิธีการลงสำรวจพื้นที่ เพื่อพิจารณาถึงลักษณะทางกายภาพ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมของตลาดระแหงแล้ว ประกอบกับอาศัยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคล โดยสามารถสรุปการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ได้ ดังนี้ (ตารางที่ 1.1)

ตารางที่ 1.1 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับตลาดระแหง

กลุ่มบุคคล	ประเด็นการสัมภาษณ์	ลักษณะ	บุคคลเป้าหมาย	หมายเหตุ
1) บุคคลสำคัญ	- พัฒนาการของพื้นที่ - สภาพทั่วไปของพื้นที่ - กิจกรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	สัมภาษณ์แบบเจาะลึก	- ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าหรือผู้ที่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 50 ปีขึ้นไป - ผู้ที่มีบทบาทในพื้นที่ เช่น ครูและผู้นำชุมชน	ยึดเกณฑ์การสิ้นสุดของคำถามเมื่อคำตอบที่ได้รับนั้นมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันกับคนก่อนหน้า
2) บุคคลทั่วไป	- กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ - ทัศนคติและข้อเสนอที่มีต่อพื้นที่	สัมภาษณ์ทั่วไปแบบไม่เจาะลึก	- กลุ่มคนที่มาซื้อสินค้าภายในตลาด - กลุ่มคนที่ทำการค้าขายหรือกลุ่มคนที่อยู่อาศัยภายในตลาด	สัมภาษณ์ให้ครอบคลุมทุกเพศทุกวัย

ในการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลทั้งสองกลุ่มข้างต้น มีประเด็นคำถามหลัก คือ 1) การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ เป็นลักษณะการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งประเด็นในการสัมภาษณ์จะเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของชุมชนและตลาด สภาพทั่วไปของพื้นที่ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยผู้ที่เป็นบุคคลเป้าหมายหลักในการสัมภาษณ์ คือ ผู้สูงอายุในพื้นที่ที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป แต่เนื่องจากในปัจจุบันกลุ่มผู้สูงอายุที่เคยเป็นพ่อค้าหรือแม่ค้าในตลาดที่ยังคงประกอบกิจการและอยู่อาศัยในพื้นที่นั้นมีอยู่ไม่มากนักประมาณไม่เกิน 10 คน ด้วยเหตุนี้ในการสัมภาษณ์จึงทำการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุทุกคนในพื้นที่ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการทำวิจัย อีกทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกยังอาศัยข้อมูลที่ได้จากผู้มีบทบาทในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำชุมชน รวมถึงครูและเจ้าหน้าที่ของโรงเรียนชุมชนวัดบัวแก้วเกษร (วรพงษ์อนุกุล) ประมาณ 10 คน เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการของชุมชนและตลาดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้การสัมภาษณ์จะยึดเกณฑ์การสิ้นสุดของคำถามเมื่อคำตอบที่ได้รับมีความคล้ายคลึงกันหรือตรงกัน และ 2) การสัมภาษณ์บุคคลทั่วไป เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เจาะลึก ซึ่งประเด็นในการสัมภาษณ์จะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งรายละเอียดในเรื่องของการใช้พื้นที่ และช่วงเวลาของการประกอบกิจกรรม ตลอดจนทัศนคติและข้อเสนอแนะที่มีต่อพื้นที่ตลาดระแหง โดยจะทำการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมทุกเพศทุกวัย และแบ่งตามกลุ่มกิจกรรม ได้แก่ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ภายในตลาด กลุ่มคนที่มาซื้อสินค้าภายในตลาด กลุ่มคนที่ทำการค้าขายภายในตลาด เฉลี่ยกลุ่มละ 15 คน ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับตลาดระแหงกลุ่มในการศึกษาทั้งนี้รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 65 คน

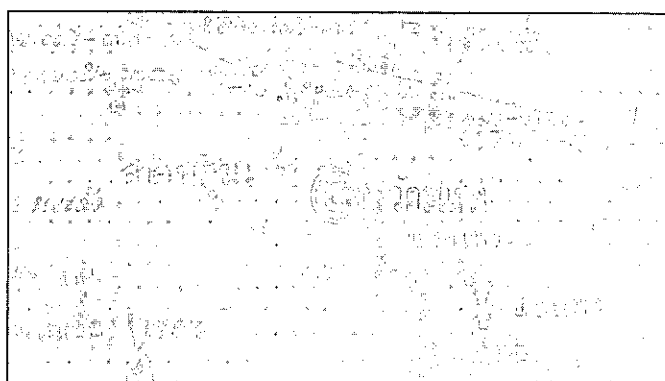
3. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยที่มีผลต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหง จังหวัดปทุมธานี ในครั้งนี้ อาศัยการศึกษาจากปัจจัยต่างๆ ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในแต่ละช่วงเวลา โดยเริ่มต้นการศึกษาตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นต้นมา เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่บริเวณที่ตั้งของตลาดระแหงเริ่มเกิดการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำ รวมถึงเกิดการขยายตัวในด้านต่างๆ และส่งผลต่อพื้นที่ที่ทำให้เริ่มเกิดการก่อตั้งเป็นชุมชนขึ้น และพัฒนากลายเป็นตลาดชุมชนริมแม่น้ำในเวลาต่อมา จากการศึกษาโดยอาศัยการเกิดเหตุการณ์สำคัญในพื้นที่ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาด ทำให้สามารถแบ่งพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหงได้เป็น 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงเวลาที่ 1: ยุคเริ่มต้นทางการค้า (ประมาณ พ.ศ. 2458 - พ.ศ. 2460) อธิบายถึง การตั้งถิ่นฐานในอดีตและสภาพพื้นที่ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น ช่วงเวลาที่ 2: ยุครุ่งเรืองทางการค้า (ประมาณ พ.ศ. 2461 - พ.ศ. 2481) อธิบายถึง พัฒนาการ

และการขยายตัวของกรุงเทพมหานครในอดีตที่นำความเจริญมาสู่พื้นที่โดยรอบ เช่น ตลาดระแหง และช่วงเวลาที่ 3: ยุคชบเซาทางการค้า (ประมาณ พ.ศ. 2482 - ปัจจุบัน พ.ศ. 2556) อธิบายถึง ผลจากการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง โดยการยกฐานะสุขาภิบาลให้เป็นเทศบาลทั้งหมด ส่งผลให้เกิดการพัฒนา ระบบโครงข่ายการคมนาคมขนส่งหรือโครงข่ายการสัญจรที่เชื่อมโยงพื้นที่ชุมชน พื้นที่ประกอบการ และพื้นที่เพื่อการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน โดยตลาดระแหงก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลจากการเปลี่ยนระบบการปกครองดังกล่าว ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดของพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหงในแต่ละช่วงเวลาได้ ดังนี้

3.1 ช่วงเวลาที่ 1: ยุคเริ่มต้นทางการค้า (ประมาณ พ.ศ. 2458 - พ.ศ. 2460)

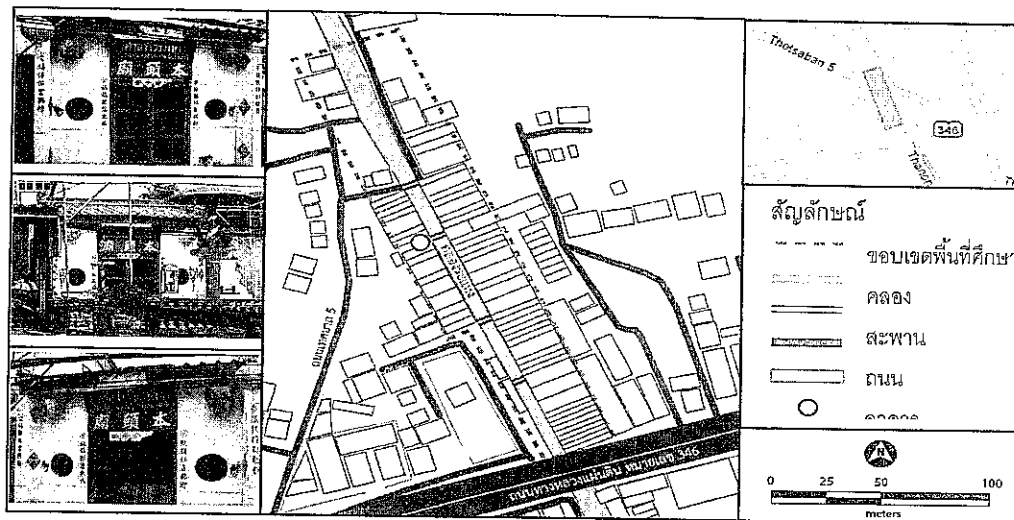
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นพบว่า การปกครองในประเทศไทยมีลักษณะแบบรวมอำนาจ (Centralization) คือ อำนาจการตัดสินใจต่างๆ จะอยู่ที่ประมุขของประเทศ นั่นคือพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้สั่งการ จากนั้นจะมีการกระจายอำนาจออกไปสู่ขุนนางในระดับต่างๆ ซึ่งพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศจะอยู่ในฐานะไพร่ และยังคงใช้ระบบศักดินาเป็นพื้นฐานในการจัดระบบสังคมตามแบบกรุงศรีอยุธยา โดยสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันศาสนาจะมีบทบาทสำคัญยิ่งในสังคม ส่วนทางด้านเศรษฐกิจพบว่า ในช่วงเวลานี้เป็นเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเอง โดยพลเมืองมีอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก ประกอบกับชาวจีนเริ่มเข้ามา มีบทบาททางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เกิดการผูกขาดการค้าทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากระบบสังคมไทยไม่เปิดโอกาสให้คนไทยได้มีเวลาประกอบอาชีพการค้ามากนัก เพราะต้องสละเวลาทำงานให้หลวงปีละ 3-4 เดือน (ชัยณัฐ ชีวการณ์พัฒนา, 2544: 136) อาทิเช่น ตลาดระแหงที่พบว่าคนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่บริเวณที่ตั้งของตลาดระแหง คือ กลุ่มคนจีน ซึ่งในเวลาต่อมาเมื่อผู้คนหันมาประกอบอาชีพค้าขายกันมากขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการค้าในพื้นที่เริ่มขยายตัว และเกิดการสร้างอาคารตลาดระแหงขึ้น เพื่อใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำการค้าขาย ดังปรากฏในแผนที่โบราณ พ.ศ. 2460 จะพบตำแหน่งที่ตั้งของตลาดระแหงขึ้นแล้ว ซึ่งในบริเวณโดยรอบจะมีการกระจุกตัวของชุมชน และมีลักษณะเป็นพื้นที่นา ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ในช่วงเวลานี้มักจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก (รูปที่ 2)

รูปที่ 2 บริเวณที่ตั้งของตลาดระแหง พ.ศ. 2460

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม

นอกจากนี้ชาวจีนบางส่วนได้แต่งงานกับคนไทย ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างคนไทยและคนจีนภายในพื้นที่ เช่น การสร้างศาลเจ้าระแหงขึ้นในบริเวณตลาด (รูปที่ 3) เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเสริมสร้างศรัทธาในอาชีพการค้าขายของคนในตลาด โดยจะมีการจัดงานประจำปีศาลเจ้าระแหงในช่วงหลังเทศกาลตรุษจีน ประมาณเดือนมีนาคมของทุกปี

รูปที่ 3 ตำแหน่งที่ตั้งของศาลเจ้าระแหง
ที่มา: จากการสำรวจโดยผู้วิจัย

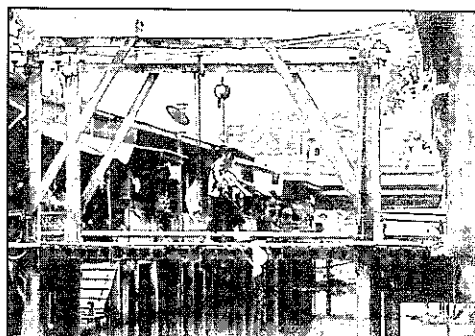
ในช่วงเวลานี้ตลาดระแหงจะเป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยมีคลองระแหงเป็นแหล่งขนถ่ายสินค้าการเกษตร แหล่งสัญจรทางเรือ และแหล่งที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนระแหง การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนที่เกิดขึ้นจึงมักเกาะตัวตามบริเวณริมคลองระแหง เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จำเป็นต้องอาศัยน้ำอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ลักษณะบ้านเรือนของราษฎรจึงมีความเรียบง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวบ้านและพื้นที่ใช้สอยจะมีความสัมพันธ์กับการดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น ซานหรือระเบียงด้านหน้าบริเวณที่ติดกับน้ำจะใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ตลอดจนการทำกิจกรรมประจำวัน เช่น อาบน้ำ ซักผ้า และเป็นที่พักผ่อนอยู่กับเพื่อนบ้าน ซึ่งเปรียบเสมือนตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในละแวกบ้าน ทั้งนี้อาคารเรือนแถวของตลาดระแหงในช่วงเวลานี้จะใช้เพื่อการอยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนใช้เพื่อการอยู่อาศัยและการค้าขายควบคู่กันไป และมักใช้วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่นมาสร้าง ลักษณะตัวเรือนสร้างด้วยไม้และไม่คงทนถาวร โดยมีรูปแบบการวางตัวของอาคารที่ขนานไปกับแนวโครงข่ายการสัญจรทางน้ำหรือหันหน้าเข้าหาคลองระแหง (รูปที่ 4)

รูปที่ 4 คลองระแหงในอดีต (พ.ศ. 2460) เปรียบเทียบกับปัจจุบัน (พ.ศ. 2555)
ที่มา: ร้านแปโกชนา และจากการสำรวจโดยผู้วิจัย

ในส่วนของการสัญจรและการเข้าถึงพื้นที่ตลาดระแหงในช่วงเวลานี้จะใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำเป็นหลัก โดยอาศัยเรือ เช่น เรือมอด เรืออีปาบ เรือสำปั้น ฯลฯ รวมทั้งจากการที่มีเรือขนข้าวสารแล่นผ่าน เนื่องจากภายในบริเวณพื้นที่เป็นที่ตั้งของโรงสีข้าว ดังนั้น สะพานไม้บริเวณริมคลองระแหงจึงถูกสร้างขึ้นให้สามารถปรับยกกระดกขึ้นได้เพื่อให้เรือแล่นผ่านได้อย่างสะดวก (รูปที่ 5) นอกจากนี้ภายในบริเวณพื้นที่ตลาดระแหงยังมีเรือโดยสาร หรือ "เรือแท็กซี่" แล่นผ่าน เพื่อคอย

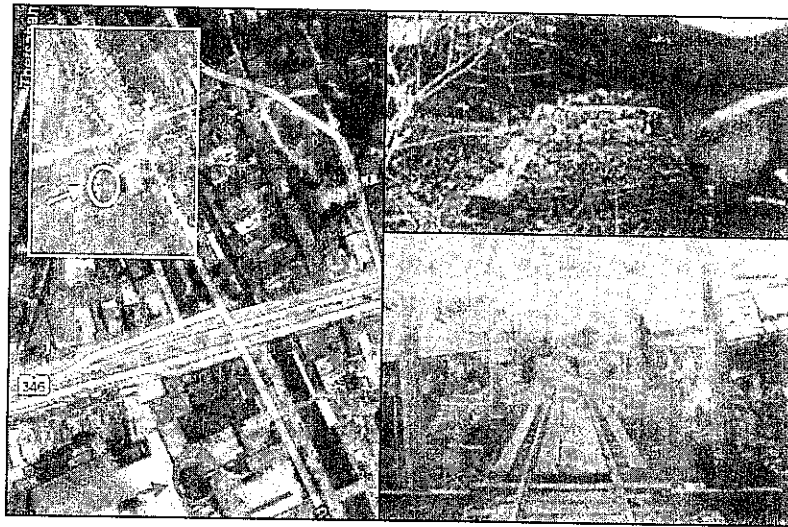
ให้บริการในเส้นทางจากกรุงเทพมหานคร นนทบุรี และปากเกร็ด ส่งผลให้ตลาดระแหงเริ่มเป็นที่รู้จักของผู้คนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่จากการที่มีผู้คนสัญจรผ่านไปมา ในลักษณะของการเป็นตลาดชุมชนริมน้ำ ซึ่งพบว่าสินค้าที่ทำการค้าขายส่วนใหญ่ในตลาดจะเป็นผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลไม้และข้าวสาร ที่เป็นผลผลิตจากสวนผลไม้และไร่นาในบริเวณพื้นที่และละแวกใกล้เคียง รวมถึงจากการที่มีโรงสีข้าวตั้งอยู่บริเวณท้ายตลาด (ลพ แห้ววัง, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2555)

รูปที่ 5 สะพานไม้บริเวณริมคลองระแหงในปัจจุบัน (พ.ศ. 2555)
ที่มา: จากการสำรวจโดยผู้วิจัย

3.2 ช่วงเวลาที่ 2: ยุครุ่งเรืองทางการค้า (ประมาณ พ.ศ. 2461 - พ.ศ. 2481)

สำหรับในช่วงเวลานี้ชุมชนระแหงเริ่มปรับเปลี่ยนบทบาทจากหมู่บ้านสวนผลไม้และไร่นามาเป็นเมืองท่าที่สำคัญ การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในตลาดระแหงยังคงเกาะตัวอยู่บริเวณริมสองฟากของคลองระแหง ทั้งเพื่อประโยชน์ในเรื่องของการสัญจรและการประกอบอาชีพ แต่ตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้เกิดกิจกรรมการรถไฟขึ้น โดยเจ้าพระยาวรวงศาพิพัฒน์ ได้ริเริ่มคิดเรื่องทางรถไฟเอกชนสายแรก เนื่องจากท่านประสบปัญหาในการเดินทางไปมาหาสู่กับญาติพี่น้องแถววัดเฉลิมพระเกียรติที่เมืองนนทบุรี ด้วยการเดินทางในสมัยนี้ยากลำบากและเสียเวลามาก ท่านจึงคิดสร้างเส้นทางรถไฟ โดยเส้นทางที่กำหนดไว้เริ่มที่วัดลิงขบ (วัดบวรมงคลในปัจจุบัน) และตัดตรงไปทางเมืองนนท์ ออกไปบางบัวทอง ผ่านทุ่งระแหง ซึ่งถ้าสำเร็จตามแผนที่วางไว้การเดินทางของผู้คน และการขนส่งสินค้าจะใช้เวลาน้อยกว่าการเดินทาง โดยทางเรือถึง 2 วัน (ยิ่งศักดิ์ อิศรเสนา, 2538) ซึ่งเส้นทางรถไฟในส่วนที่ผ่านบริเวณใกล้เคียงกับตลาดระแหง ได้สร้างแล้วเสร็จและเปิดให้บริการในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) โดยมีเส้นทางที่ให้บริการตั้งแต่กรุงเทพฯ - บางบัวทอง และมาสิ้นสุดที่ตลาดหลุมแก้ว หรือสุดปลายทางที่บริเวณริมคลองระแหง ซึ่งปัจจุบันคือ บริเวณที่ตั้งของโรงเรียนชุมชนวัดบัวแก้วเกษร (วรพงศ์อนุกุล) (รูปที่ 6) ทำให้ในช่วงเวลานี้ผู้คนนิยมใช้บริการรถไฟเป็นจำนวนมาก และส่งผลต่อจำนวนผู้คนที่เข้ามาใช้บริการในตลาดระแหงที่เพิ่มขึ้น รวมถึงมีผู้คนที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยและทำการค้าขายภายในตลาดเพิ่มมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ประมาณเท่าตัว ซึ่งถือเป็นสาเหตุสำคัญที่นำมาสู่ความเจริญรุ่งเรืองของตลาดระแหงในช่วงเวลาต่อๆ มาเป็นอย่างมาก (อำไพ ภูสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2555)

รูปที่ 6 บริเวณที่ตั้งของโรงเรียนชุมชนวัดบัวแก้วเกษร (วรพตอนุกุล) ในปัจจุบัน
ซึ่งอดีตที่เคยเป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟสายกรุงเทพ - บางบัวทอง - ลาดหลุมแก้ว (รูปซ้าย),
ซากของตอม่อรถไฟที่ยังคงหลงเหลือให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน (รูปขวาบน)
และเส้นทางรถไฟสายกรุงเทพ - บางบัวทอง - ลาดหลุมแก้ว ในอดีต (รูปขวาล่าง)
ที่มา: โรงเรียนชุมชนวัดบัวแก้วเกษร (วรพตอนุกุล) และภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2555

รวมถึงในช่วงเวลาที่ 2 นี้ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของกิจกรรมการค้าขายภายในตลาดระแหง จากที่เคยทำการค้าขายเพียงผลผลิตทางการเกษตรเป็นสำคัญ แต่จากจำนวนลูกค้าที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการค้าของตลาดมีความหลากหลายของร้านค้าและชนิดสินค้ามากขึ้น เช่น ร้านขายเครื่องมือการประมง เครื่องมือการเกษตร โรงฟืน ร้านอาหารสำเร็จรูป และร้านกาแฟ เป็นต้น อีกทั้งเกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบของอาคารภายในตลาดบางส่วนให้มีลักษณะเป็นอาคารเรือนแถวไม้ 2 ชั้น หลังคามุงสังกะสี ที่มีความคงทนมากยิ่งขึ้น โดยชั้นบนของอาคารจะใช้เพื่อการอยู่อาศัย และชั้นล่างใช้ทำการค้าขาย ซึ่งเป็นผลมาจากกิจกรรมการค้าที่เจริญรุ่งเรือง สำหรับในส่วนของการสัญจรในพื้นที่ยังคงใช้การสัญจรทางน้ำเป็นเส้นทางสัญจรหลัก สอดคล้องกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เกาะตัวอยู่ตามริมน้ำ และเริ่มมีการให้บริการเส้นทางการสัญจรทางน้ำรูปแบบใหม่ คือ การให้บริการของเรือหางยาวโดยสาร จากตลาดระแหงไปยังประตูน้ำหรือเมืองนนท์ ฯลฯ จึงยิ่งทำให้มีผู้คนเดินทางผ่านเข้าออกพื้นที่ตลาดระแหงเป็นจำนวนมาก

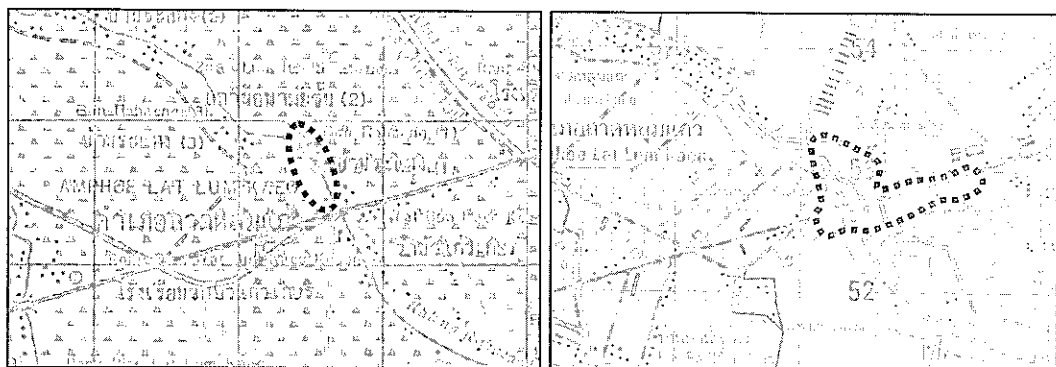
ด้วยเหตุนี้อาจสรุปได้ว่า จากการเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญของพื้นที่ และการเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างการเดินทางน้ำและทางบก โดยเป็นจุดสิ้นสุดของรถไฟสายกรุงเทพ-บางบัวทอง-ลาดหลุมแก้ว ทำให้สามารถดึงดูดผู้คนจำนวนมากให้เข้ามาใช้บริการในตลาดระแหงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการค้าขายของตลาดระแหงเกิดการขยายตัวและเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก พิจารณาได้จากจำนวนลูกค้า ประเภทสินค้าและการบริการที่มีความหลากหลาย

3.3 ช่วงเวลาที่ 3: ยุคชนเขาทางการเมืองการค้า (ประมาณ พ.ศ. 2482 - ปัจจุบัน พ.ศ. 2556)

จากการที่ใน พ.ศ. 2481 - พ.ศ. 2483 ได้มีการยกฐานะสุขาภิบาลที่มีอยู่เดิมทั้งหมด 35 แห่งขึ้นเป็นเทศบาล และได้มีการตราพระราชบัญญัติเทศบาลให้แทนกฎหมายเก่าทั้งหมด โดยประกาศให้มีการใช้กฎหมาย พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลระแหงได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลระแหง และเกิดการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เพื่อเพิ่มระดับคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน และให้สอดคล้องกับแผนนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2509) ที่ใช้แนวคิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Development with Growth) เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยการนำของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ส่งผลให้ช่วงเวลานี้เกิดการพัฒนากระบวนการขนส่งและคมนาคมทางบกเข้าสู่พื้นที่ โดยเฉพาะการตัดถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 346

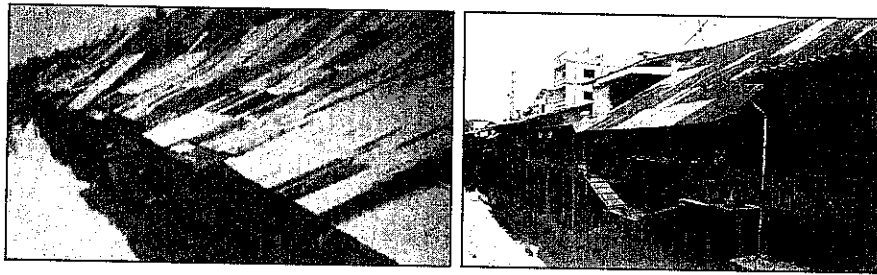
ซึ่งเป็นเส้นทางหลักที่ใช้ในการสัญจรและการขนส่งภายในตำบลระแหง ที่เชื่อมต่ออำเภอลาดหลุมแก้วกับถนนสำคัญ 3 สาย จากกรุงเทพมหานคร รวมถึงเป็นถนนสายหลักที่เชื่อมการเดินทางเข้าออกของผู้คนทั้งในและนอกพื้นที่ เนื่องจากเป็นเส้นทางที่มีระบบขนส่งสาธารณะให้บริการสามารถเชื่อมต่อไปยังสถานที่สำคัญในพื้นที่ ได้แก่ โรงพยาบาลลาดหลุมแก้ว โรงเรียนชุมชนวัดบัวแก้วเกษร (วรพงศ์อนุกุล) และเป็นที่ตั้งของสำนักงานเทศบาลตำบลระแหงหลักเขตที่ 2 โรงเรียนบัวแก้วเกษร ที่ว่าการอำเภอลาดหลุมแก้ว สถานีตำรวจภูธรลาดหลุมแก้ว และที่ทำการไปรษณีย์ลาดหลุมแก้ว เป็นต้น ทั้งยังสามารถเชื่อมต่อถนนทุกซอยย่อยที่เข้ามายังพื้นที่ตลาดระแหง

ทั้งนี้จากการตัดถนนเข้ามาบริเวณพื้นที่ตลาดระแหง นับเป็นการเปิดพื้นที่เพื่อเชื่อมต่อกับพื้นที่โดยรอบ ประกอบกับเกิดระบบขนส่งมวลชนสาธารณะที่ให้บริการจากภายในพื้นที่ไปยังภายนอกพื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นครปฐม และนนทบุรี เป็นต้น ทำให้การเดินทางไปยังพื้นที่ต่างๆ สะดวกมากขึ้น ด้วยเหตุนี้การสัญจรทางบก (ถนน) จึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ภายในพื้นที่ โดยในช่วงแรกจะสร้างเป็นถนนลูกรังที่พัฒนามาจากถนนดินแล้วค่อยๆ มีการเปลี่ยนเป็นถนนลาดยาง และพัฒนาเป็นถนนคอนกรีตในที่สุด เมื่อโครงข่ายการสัญจรทางบก (ถนน) มีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้การสัญจรและการเข้าถึงจากทางน้ำถูกลดบทบาทลง ประกอบกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นอย่างต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพบริเวณภายนอกของพื้นที่ ซึ่งดึงดูดให้ผู้ที่เคยทำการค้าขายภายในตลาดระแหงเล็งเห็นถึงโอกาสและความได้เปรียบในการดำเนินกิจกรรมการค้าที่มากกว่า อันได้แก่ ความสะดวกในการเดินทางของผู้บริโภคที่จะเข้ามาถึงพื้นที่จากเส้นทางถนน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนระแหง ที่แต่เดิมมีลักษณะเป็นชุมชนริมน้ำที่มีการสร้างอาคารเรือนแถวไม้ขนานสองฟากของคลองระแหง เปลี่ยนเป็นอาคารตึกแถวที่ขยายตัวออกมาสร้างใหม่หรือเกิดการตั้งถิ่นฐานตามแนวยาวสองฝั่งของถนนแทน (รูปที่ 7)

รูปที่ 7 การตั้งถิ่นฐานของชุมชนระแหงตามแนวคลองระแหง พ.ศ. 2512 (รูปซ้าย)
เปรียบเทียบกับ การขยายตัวของ การตั้งถิ่นฐานตามแนวยาวของถนน พ.ศ. 2549 (รูปขวา)
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม

นอกจากนี้ ในเรื่องของ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคาร จากอาคารเรือนแถวไม้เป็นอาคารคอนกรีตหรืออาคารไม้ผสมคอนกรีตพบว่า เนื่องจากอาคารไม้ที่เป็นลักษณะดั้งเดิม ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไป “ไม้” ซึ่งเป็นวัสดุที่มาจากธรรมชาติมักเกิดการแปรสภาพ ส่งผลต่อความเสื่อมโทรมของอาคาร และจำเป็นต้องดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารบางส่วนที่มีความเสื่อมโทรมให้ยังสามารถใช้งานต่อไปได้ โดยส่วนใหญ่จึงมักใช้คอนกรีตในการซ่อมแซม เนื่องจากสามารถหาซื้อได้อย่างง่าย ในท้องตลาดและมีราคาถูก ประกอบกับไม้เป็นวัสดุที่มีราคาสูงและหาซื้อได้ยาก รวมถึงสามารถใช้งานได้เป็นระยะเวลานาน ด้วยเหตุนี้ อาคารบางส่วนในตลาดระแหงในปัจจุบันจึงเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต (รูปที่ 9)

รูปที่ 9 อาคารของตลาดระแหงในอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบัน (พ.ศ. 2555)
ที่มา: โรงเรียนชุมชนวัดบัวแก้วเกษร (วรพงษ์อนุกุล) และจากการสำรวจโดยผู้วิจัย

สำหรับกิจกรรมการค้าของตลาดระแหงในปัจจุบันพบว่า การค้าขายในอาคารเรือนแถวไม้บริเวณริมน้ำเริ่มประสบกับสภาวะซบเซา ตั้งแต่เริ่มมีการสร้างถนนตัดผ่านบริเวณพื้นที่ ร้านค้าบางส่วนได้ย้ายไปอยู่ด้านหน้าบริเวณถนนสายหลักคือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 346 และมีร้านค้าจำนวนมากที่เจ้าของร้านมีความจำเป็นต้องเลิกกิจการ เนื่องจากมีอายุมากและไม่มีทายาทสืบทอดกิจการ ประกอบกับเมื่อกิจกรรมการเดินทางโดยรถไฟและเรือได้เลิกให้บริการไป คลองระแหงจึงไม่ได้เป็นเส้นทางหลักที่ใช้สัญจรในปัจจุบัน ส่งผลต่อความจำเป็นและจำนวนผู้คนที่เข้ามาใช้พื้นที่บริเวณริมคลองระแหงที่ลดน้อยลง ซึ่งส่วนใหญ่จะหันไปใช้บริการตลาดที่เกิดขึ้นใหม่ในรูปแบบของตลาดนัดและตลาดบกที่เข้าถึงได้ง่ายและทันสมัยกว่าแทน ตลาดระแหงจึงสูญเสียบทบาทของการเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางการค้าที่เคยมีมาแต่อดีต ซึ่งแม้ว่าทางเทศบาลตำบลระแหงและชาวบ้านในชุมชนจะได้มีความพยายามในการคิดโครงการพัฒนาตลาดระแหงให้กลับมารุ่งเรืองอีกครั้งแต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างเต็มที่และอย่างสม่ำเสมอ เช่น ในพ.ศ. 2553 รายการตลาดสดสนามเป้าได้เข้ามาถ่ายทำการขายในพื้นที่ตลาดระแหง ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์และนำเสนอตลาดระแหงให้ออกสื่อโทรทัศน์ ทำให้ตลาดระแหงกลายเป็นที่รู้จักมากขึ้น และดึงดูดผู้คนหรือนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้บริการในตลาด รวมถึงมีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาลงทุนใหม่เพื่อประกอบกิจการภายในตลาด แต่ภายหลังเมื่อทำการค้าขายได้เพียง 1 ปี และไม่สามารถขายสินค้าได้ตามเป้าหรือตามที่คาดหวังไว้ ทำให้บางร้านเลิกกิจการและไม่เข้ามาดำเนินกิจการต่อ ด้วยเหตุนี้ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในตลาด แต่ร้านค้าที่เปิดให้บริการมีจำนวนน้อย และสินค้าไม่น่าสนใจหรือไม่มีความหลากหลาย จึงไม่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกลับมาใช้บริการ ส่งผลต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลงเรื่อยๆ (จินดา แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2555) ด้วยเหตุนี้ตลาดระแหงจึงประสบกับสภาวะซบเซาเช่นปัจจุบัน

4. การอภิปรายผล การวิจารณ์และสรุป ข้อเสนอแนะ

4.1 การอภิปราย การวิจารณ์ และสรุป

จากการดำเนินการวิจัยสามารถสรุปถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดและเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหงได้ 3 ปัจจัยหลักๆ กล่าวคือ

1. ปัจจัยทางด้านกายภาพ เป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหง โดยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดของตลาดระแหง คือ จากการเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากจังหวัดปทุมธานีมีแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแม่น้ำขนาดใหญ่ไหลผ่าน ดังนั้น น้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคและทำการเกษตรจะได้จากระบบคลองส่งน้ำชลประทานและคลองธรรมชาติ ซึ่งรับน้ำจากเขื่อนชัยนาทส่งมาตามคลองอนศาสนันท์เชื่อมต่อกับคลองระพีพัฒน์ และรับน้ำจากแม่น้ำป่าสักส่วนหนึ่งที่เขื่อนพระรามหกจังหวัดสระบุรี เพื่อส่งน้ำมาในพื้นที่เพาะปลูกในจังหวัดปทุมธานี โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอลาดหลุมแก้วที่เป็นที่ตั้งของตลาดระแหงนั้น ประกอบไปด้วยคลองหลายสายที่เชื่อมต่อกัน เช่น คลองพระอุดม คลองบางหลวง คลองลาดหลุมแก้ว คลองบางโพธิ์ คลองสะแก คลองสามวา และคลองระแหง ฯลฯ ส่งผลให้พื้นที่บริเวณตลาดระแหงในอดีตมีการตั้งถิ่นฐานริมน้ำ อาศัยประโยชน์จากแม่น้ำลำคลองในการเดินทางสัญจร และการประกอบอาชีพเพื่อ

ตั้งรกรากทำมาหากินภายในพื้นที่ สำหรับปัจจัยที่ทางด้านกายภาพที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหง คือ จากแผนนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ที่ใช้แนวคิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Development with Growth) เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เกิดการตัดถนนผ่านเข้ามาในพื้นที่ตลาดระแหง ทำให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตที่เคยเกาะตัวอยู่ริมคลองระแหงเป็นการตั้งถิ่นฐานที่เกาะตัวตามแนวยาวของถนน ส่งผลให้ผู้คนเริ่มให้ความสำคัญกับพื้นที่บริเวณริมถนนมากกว่าพื้นที่ริมน้ำอย่างที่เคยเป็นมาในอดีต ประกอบกับเมื่อกิจกรรมการเดินทางโดยรถไฟและเรือได้ยกเลิกการให้บริการ ส่งผลให้ความจำเป็นในการเดินทางมายังตลาดระแหงลดลงตามไปด้วย นอกจากนี้ในเรื่องของการปรับเปลี่ยนรูปแบบอาคารสถาปัตยกรรมเป็นรูปแบบอาคารพาณิชย์กรรมสมัยใหม่ ตามทัศนคติของผู้คนที่อยู่อาศัยในพื้นที่และความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการปรับปรุงและซ่อมแซมอาคารบางส่วนที่มีความเสื่อมโทรม ดังนั้น รูปแบบและวัสดุที่ใช้ของอาคารภายในตลาดระแหงบางส่วนจึงเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ พบว่า ประเภทสินค้าภายในตลาดระแหงที่มีความหลากหลายน้อยลง เป็นผลมาจากเมื่อเกิดการสร้างถนนตัดผ่านบริเวณโดยรอบพื้นที่ตลาดระแหง ทำให้เกิดรูปแบบการค้าในลักษณะตลาดบกริมถนนขึ้นในบริเวณใกล้เคียง ด้วยเหตุนี้ความจำเป็นและจำนวนผู้คนที่เข้ามาใช้บริการตลาดบริเวณริมคลองระแหงจึงลดน้อยลง ส่วนใหญ่จะใช้บริการตลาดที่เกิดขึ้นใหม่ในรูปแบบของตลาดนัดและตลาดบก รวมถึงร้านค้าสะดวกซื้อที่เข้าถึงได้ง่ายและมีสินค้าให้เลือกที่หลากหลายกว่า ซึ่งนับเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับประชาชนมากขึ้น ทำให้ตลาดระแหงสูญเสียบทบาทของการเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางการค้าที่เคยมีมาแต่อดีต และทำให้ความได้เปรียบของตลาดระแหงในเรื่องของทำเลที่ตั้งที่ดี คือ เป็นบริเวณที่เรือโดยสารแล่นผ่าน และเป็นจุดสิ้นสุดของทางรถไฟเอกชนสายกรุงเทพฯ-บางบัวทอง-ลาดหลุมแก้ว รวมถึงการเป็นแหล่งการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าขนาดใหญ่เพียงแห่งเดียวของพื้นที่บริเวณนี้หมดไป

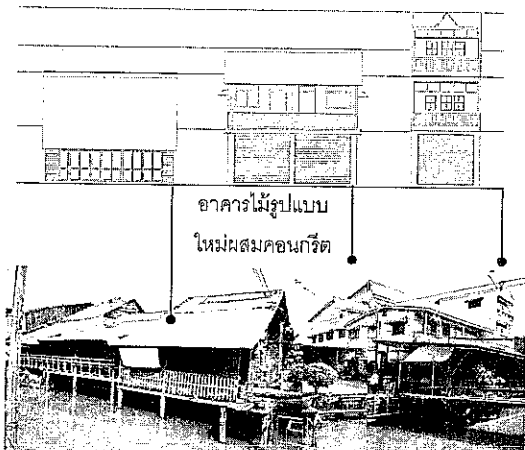
3. ปัจจัยทางด้านสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของประชากรหรือผู้คนที่เป็ปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมการค้าประเภทต่างๆ ซึ่งปัจจุบันตลาดระแหงมีแนวโน้มของการอพยพย้ายออกของผู้คนในพื้นที่ไปอยู่ยังพื้นที่อื่นๆ ภายนอกมากขึ้น ทั้งความจำเป็นในเรื่องของหน้าที่การงานและการศึกษา ส่งผลให้ร้านค้าหลายร้านขาดผู้สืบทอดกิจการ รวมถึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการค้าขายให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการอยู่ได้ นอกจากนี้การที่มีผู้คนภายนอกบางส่วนที่ย้ายเข้ามาอยู่อาศัยใหม่ภายในพื้นที่ ทำให้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่เคยมีมาในอดีตหายไป เป็นเหตุให้เรื่องของความช่วยเหลือเกื้อกูลในด้านการซื้อสินค้าจากร้านค้าภายในพื้นที่เริ่มหมดไป ประกอบกับในปัจจุบันยังไม่มีกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรใดที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูตลาดอย่างจริงจัง ส่งผลต่อกิจกรรมการค้าขายภายในตลาดระแหงที่ซบเซาลงเป็นอย่างมาก

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นทั้ง 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางด้านกายภาพ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านสังคม ล้วนเอื้ออำนวยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับตลาดระแหงดังเช่นในปัจจุบัน นำมาสู่ข้อเสนอแนะ โดยเป็นการประยุกต์ใช้ผลของการศึกษาเพื่อประกอบการวางแผนรองรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหงให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ในปัจจุบัน และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ที่จะเข้ามาใช้บริการภายในตลาดระแหงในอนาคต

4.2 ข้อเสนอแนะ

การพิจารณาถึงข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ เป็นข้อเสนอแนะแนวทางในเบื้องต้น ซึ่งพิจารณาจากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยพบว่าปัจจัยทางด้านกายภาพเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหงเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดประเด็นปัญหาต่างๆ ตามมา โดยมีรายละเอียดของข้อเสนอแนะ ดังนี้ (ตารางที่ 1.2)

ตารางที่ 1.2 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงด้านกายภาพของอาคารสถาปัตยกรรมภายในตลาดระแหง

ปัจจัย	ปัญหาในปัจจุบัน	ข้อเสนอแนะ
ทางด้านกายภาพ	- การปรับเปลี่ยนรูปแบบอาคารสถาปัตยกรรมเป็นรูปแบบอาคารพาณิชย์กรรมสมัยใหม่ตามทัศนคติของผู้คนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ส่งผลให้รูปแบบอาคารของเดิมกับที่เกิดขึ้นใหม่มีความขัดแย้งและไม่กลมกลืนกัน และแทบจะไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ที่เคยมีมาแต่อดีตได้ ดังนี้ อาคารไม้รูปแบบใหม่ผสมคอนกรีต	- วิธีการที่จะสามารถรักษารูปแบบอาคารสถาปัตยกรรมท้องถิ่นให้คงอยู่กับตลาดระแหงต่อไป คือ การส่งเสริมให้มีการควบคุมรูปแบบอาคารเรือนแถวไม้ 2 ชั้นบริเวณริมคลองระแหงทั้งในส่วนของการต่อเติมอาคารเก่าและการสร้างอาคารใหม่ในอนาคต เพื่อให้มีความกลมกลืนกับลักษณะอาคารดั้งเดิมทั้ง ในเรื่อง รูปแบบ สี และวัสดุ เป็นต้น - นอกจากนี้ควรให้ชาวชุมชนตลาดระแหงได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการออกความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์อาคารเรือนแถวไม้ร่วมกับการควบคุมรูปแบบอาคาร เนื่องจากการสร้างจิตสำนึกให้ชาวตลาดระแหงเข้ามาช่วยกันพัฒนาที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของตนเอง และเป็นการส่งเสริมให้นำข้อตกลงที่กำหนดขึ้นไปปฏิบัติร่วมกัน

นอกจากการเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงทางด้านสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ตลาดระแหงแล้ว จากการวิจัยครั้งนี้ยังนำมาสู่การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่มีผลต่อตลาดระแหงด้วยเช่นเดียวกัน ได้แก่

1. กำหนดมาตรการในการควบคุมทัศนียภาพภายในพื้นที่ตลาดระแหง เนื่องจากผู้คนในพื้นที่ได้มีการติดตั้งป้ายชื่อหรือป้ายโฆษณาต่างๆ รวมถึงการติดตั้งกันสาดบริเวณด้านหน้าของอาคารที่ไม่สอดคล้องกับอาคารเรือนแถวไม้เดิมซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยในพื้นที่ ดังนั้น จึงควรมีการกำหนดมาตรการในการควบคุม เช่น การกำหนดรูปแบบของป้ายชื่อร้านหรือป้ายโฆษณาต่างๆ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมถึงการกำหนดรูปแบบของการปรับเปลี่ยนอาคารสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ตลาดระแหง (รายละเอียดดังตารางที่ 1.2) เป็นต้น

2. การปรับปรุงเส้นทางการสัญจรภายในตลาดระแหง ทั้งเส้นทางเดินเท้าและเส้นทางเดินรถ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการในพื้นที่ตลาดระแหงมากขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยดำเนินการขยายขนาดทางเดินเท้าให้เอื้อประโยชน์ต่อการสัญจร ซึ่งสภาพทางเดินเท้าภายในตลาดระแหงมีขนาดที่ค่อนข้างแคบ และยังพบว่าทางเดินเท้าส่วนใหญ่เป็นเส้นทางที่ใช้ร่วมกันกับเส้นทางการสัญจรของรถจักรยานยนต์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสะดวกในการสัญจรของผู้ที่เข้ามาใช้บริการในพื้นที่ และอาจก่อให้เกิดอันตรายเป็นอย่างมาก ทั้งนี้หากได้มีการดำเนินการขยายเส้นทางเดินเท้า และปรับปรุงหรือจัดระเบียบเส้นทางภายในพื้นที่ใหม่ จะช่วยส่งเสริมให้การใช้พื้นที่ หรือการใช้เส้นทางสัญจรของตลาดระแหงมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น

3. เพิ่มการประชาสัมพันธ์ในสื่อต่างๆ หากมีการประชาสัมพันธ์ถึงเรื่องราวหรือความน่าสนใจของตลาดระแหงในสื่อต่างๆ มากขึ้น เช่น โทรทัศน์ นิตยสาร หนังสือ และอินเทอร์เน็ต ฯลฯ จะเป็นการช่วยให้ตลาดระแหงเป็นที่รู้จักยังประโยชน์ต่อการที่จะทำให้มีผู้คนสนใจเข้ามาท่องเที่ยว หรือเข้าใช้บริการภายในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลดีต่อผู้ประกอบการการค้าภายในตลาดระแหงเป็นอย่างมาก

จากผลการศึกษาวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาหรือรองรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นกับตลาดระแหงและส่งผลดีต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่มากก็น้อยต่อไป

5. เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเพ็ง และกฤตพร ห้าวเจริญ. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของย่านตลาดกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. ฉบับที่ 13 ปีที่ 13, 88-96, 2554.
- กิตติศักดิ์ วิทย์โกลเลศ. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำสู่เมืองบกในพื้นที่เมืองฝั่งธนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- เกียรติ จิระกุลและคณะ. ตลาดในกรุงเทพมหานคร: ขยายตัวและพัฒนาการ. ในรายงานผลการวิจัยเงินทุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525.
- เกียรติศักดิ์ สิทธิรุกิจ. สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2555
- กฤษณา วงษาสันต์. วิถีไทย. กรุงเทพฯ: เวิร์ดเดฟ เอ็ดดูเคชั่น, 2542
- จินดา แซ่ตั้ง. สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2555
- จิตรชัย พงศ์ประยูร. การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร, 2536.
- ชัยญ ชิวภรณ์ภักดิ์. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานย่านบางลำภู กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544
- ดวงกมล คงปัก. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2555
- ทานิน แก้วศิริ. สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2555
- เทิดศักดิ์ เตชะกิจจวร. การศึกษาที่อยู่อาศัยริมแม่น้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542
- บัวแก้ว คงสุวรรณ. สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2555
- ปาริษา มุสิกคามะ. พลวัตเชิงพื้นที่ และการฟื้นฟูบูรณะย่านพาณิชย์กรรมเก่าริมแม่น้ำ กรณีศึกษา ย่านปากคลองตลาด กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547
- ยิ่งศักดิ์ อิศรเสนา. หนังสืออ่านประกอบนอกเวลาวิชาภาษาไทยตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร, 2538
- ลพ แซ่หวัง. สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2555
- วิดิยา ปิตตังนาโพธิ์. สถาปัตยกรรมเปียกน้ำ. พิษณุโลก: พิษณุโลกการพิมพ์, 2554
- สรยุทธ สาตงทุติพร. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2555.
- สุชุม จิรวินนาภรณ์, 2 ธันวาคม 2555
- สุคำ วงศ์วิเศษ. สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2555
- สุภา ชิวพฤก. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2555
- อรศิริ ปาณินท์. บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 2539

อรศิริ ปาณินท์. เรือนค้าขายพื้น ถิ่นในชุมชนเมือง. กรุงเทพมหานคร: เจพรีน, 2544

อำไพ ภูสวัสดิ์. สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2555

Carr, Michael. **Patterns: Process and Change in Human Geography**. London: McMillan Education Ltd., 1989

Golledge, R.G. and Stimson, R.J. **Spatial Behavior. A Geographic Perspective**. New York: The Guildford Press, 1997

Rapoport, A. and Haryadi. **Human Aspect Urban Form Oxford**. Pergamon Press, 1977